

LIBER IV.

Julianum quarto suo libro disputantem adversus ea dicta libri secundi de Nuptiis et Concupiscentia, quæ a capite 4. ad 11. comprehenduntur, refellere pergit Augustinus. Concupiscentiam carnis malam esse, neque homini fuisse a Deo conditore inditam, propugnat doceri eo ipso loco, quem in hanc rem adhibuit, ex Joannis Epistola 1. cap. 2, 16. Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est.... quæ non est ex Patre etc. Atque illam quidem ad naturam pecoris, sed ad ipsius tamen pœnam hominis pertinere. Pudorem membrorum nonnisi post peccatum accidisse ob libidinis rebelles motus. Porro ne in Christo ulla prorsus fuisse putetur carnis concupiscentia, vehementer certat contra Julianum. Parvulos originali culpæ nasci obnoxios, non per propriæ voluntatis arbitrium, sed per contagium peccati a primo parente voluntate commissi. Locum vero a se ex Sapientiæ libro cap. 12. 10. et 11. prolatum, scilicet, Non ignorans quoniam nequam est natio illorum etc. ad id etiam valere, ut nostræ originis vitium demonstraret.

JULIANUS, I. « Existimo ego sollicitum lectorem posse mirari, cur cum opusculum meum certo librorum numero, ex scribentium solemnitate distinxerim, tamen libri alterius solvam in altero quæstiones: unde est illud quod in tertio volumine disputavi, Apostoli sensus¹, qui per unum hominem peccatum in mundum intrasse dixit², (quo numero opinionem mali originalis oppressis), illud

¹ Forte sensui. — ² Rom. vii, 12.

quod ex uno Abraham generatio Judæorum descendisse perhibetur¹, nihil vel exigui intulisse concussus. Id autem putet lector iste, cui nunc satisfacere instituo, in secundo debuisse volumine collocari. Norit igitur, hanc responsionis fidem, qua etiam illa quæ putantur intermissa, vel in libro sequenti suppleantur, nec quidquam incommodare certamini, nec de ulla festinationis perturbatione, sed tam de causarum necessitate, quam de consilii ratione contingere. Suppetit vero magnorum ingeniorum copia, quorum exemplis talis styli consequentia vindicetur: sed inepta jactatio est, ad defensionem simplicis negotii sonantia priscorum nominum advocare suffragia, et securitatem facti reddere defensione suspectam. Secundum ergo librum, quem asserendis Apostoli sententiis destinaram, ne in nimiam longitudinem levium quæstionum proferret adjectio, disputatione necessaria terminavi. Verum quia munere seriæ dissertationis impleto, libuit etiam ineptis quæstionibus obviare, et tardissimorum quorumque, qui et frigidis possunt objectionibus permoveri, placuit habere respectum, tertio libro qualiter ex uno multi nati dicerentur ostendi. Est tamen etiam decentissimum, si volumen sequens prioris debitum luat, ut et magna inter libros videatur esse concordia, et ad cognitionem totius operis invitentur legentes; cum et si dilata in primis aliqua æstimaverint, intelligunt prætermissa non esse. Ostenso igitur fidei et industriæ operis convenire quod fecimus, congregiamur cum Manichæis pro Dei operibus et legibus; ab illis naturalis mali deformitatem, ab istis iniquitatem judiciorum feralium repellentes; docentes in istarum præceptis nihil de bono suo perdidisse justitiam, in illorum seminibus nihil de

¹ Hebr. xi, 12.

malo suo diabolum miscuisse; hæc postremo digna esse Deo rectore, illa Deo dignissima conditore. »

AUG. Congressionem tuam Manichæi, ne in nostra congressione superarentur, pro auxilio magno sumerent, nisi et vos cum eis fides catholica superaret: quandoquidem discordiam concupiscentiarum carnis et spiritus, et miserias generis humani, quibus plena est natura mortalium, incipientes a fletibus et calamitatibus parvulorum, propterea non sinuntur duarum, quas inducunt, naturarum commixtioni tribuere; quia hæc omnia naturæ peccato vitiatæ, quam Deus bonam condidit, nec vitiatam fœcunditatis munere et bono opificio suo deserit, auctoritate divina et verissima ratione tribuuntur. Quod vos negantes, arma quidem quibus vincuntur, conamini infringere; sed tam sunt firma et invicta, ut sive illis ad vos, sive vobis ad illos transfixis et peremptis perveniant, utrosque prosternant.

II. JUL. « Quibus duobus si creditis, id est, Dei nec opera mala esse, nec iniqua judicia; totum traducis dogma coneritur: sicut e regione, traducis impietate suscepta, hæc duo conditio Dei atque judicatio, per quæ solum Deus potest intelligi, destruuntur. »

AUG. Nec opera mala sunt Dei, quando et de malis quibuscumque bene operatur, et parvulis, quos de massa per primi hominis prævaricationem perdita bene operatus est, etiam sanandis benigne opitulatur; nec iniqua judicia, quando gravi jugo super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, non nisi peccatorum merita ulciscitur¹. Hæc cum creduntur atque intelliguntur, et Manichæorum et Pelagianorum error extinguitur: Manichæorum scilicet, quia mala ista generis humani volunt deputari nescio cui mali principio æternitati Dei

¹ Eccli. XL, 1.

OPERIS IMPERFECTI CONTRA JULIANUM, LIB. IV. 153
coæterno; Pelagianorum autem, quia nolunt imputare peccato.

III. JUL. « Jam ergo ea quæ contextuit laceratos naturalium, ponderemus: sed ut rerum, quæ mutua sunt responsione perplexe, lectori nostro tam intelligentia quam discretio suggeratur, quo genere obluctetur, admonere. Profitetur scriptis obviare nostris, quæ ad se ait in brevi chartula destinata, et ponit aliquas sententiarum mearum particulas atque suggillat, quæ in meo opere non tenentur. »

AUG. Deo gratias, quod ipsis quatuor libris tuis, unde ille quod voluit, sicut voluit, excerpit, cujus ad me chartula missa pervenit, sex libris meis ad cuncta respondi. Puto quod ibi non es dicturus, aliqua me redarguere voluisse, quæ in tuo opere non tenentur: quod et si dixeris, idque probaveris; etiam gratulari debeo, non te dixisse, quæ dicere non deberes: atque utinam quæcumque verba tua rectissime reprehenduntur, nulla omnino dixisses.

IV. JUL. « Loquitur ergo ad Valerium: » Attende quibus se existimat adversum nos huic præmisso titulo consonare¹: Deus, inquit, qui Adam ex limo fuerat fabricatus, Evam construxit e costa, et dixit, Hæc vocabitur Vita, quoniam mater est omnium viventium. Non quidem ita scriptum est, sed quid ad nos? solet memoria falli in verbis, dum tamen sententia teneatur. Nec Evæ nomen ut appellaretur Vita, Deus imposuit, sed maritus: sic enim loquitur², « Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Vitam, quoniam mater est omnium viventium³. » « Stupenda doctoris eruditio, qui ne paululum quidem a Scripturarum sinit sermone deflecti. Imperitiam nos-

¹ August. lib. 2. de Nupt. et Conc. c. 4. — ² Forte legitur. — ³ Gen. III, 20.

tram arguit: sed oblivioni veniam dare dignatur, qua factum erat, ut ego dicerem nomine Vitæ a Deo mulierem nuncupatam: ita per occasionem brevem, et eruditus apparere studuit, et benignus. Sed ut non est admiranda diligentia, nominatorem fœminæ comperisse; ita impudentia non ferenda est, velle ignoscere quod culpæ non possis. Non enim ita in meo opere legitur, sicut in commentis hujus tenetur. Ego quippe posito legis testimonio, quo dixisse rerum Creator ostenditur, « Non » est bonum solum esse hominem, faciamus ei adiutorium simile sui¹: Quid est hoc, inquit, Non est bonum esse solum hominem? Numquid Deus aliquid fecerat, quod non bonum jure dici posset; maxime qui » omnia non solum bona, sed etiam bona valde fecerat? » Quomodo ergo ait, Non est bonum solum esse hominem? quo sermone non reprehenditur creaturæ status, » sed ostenditur humano generi perniciosam unionem esse » potuisse, nisi ministerio diversi sexus successio germinasset. Nam si etiam Adam speretur potuisse immortalis » fieri, nisi deliquisset: tamen manifestum est, patrem » eum nunquam fieri potuisse, nisi reperisset uxorem, » quæ de latere dormientis assumpta, prima compellatione » cui operi parata esset audivit: Hæc vocabitur Vita, » quoniam mater est omnium viventium². Quo sermone » monstratum est, neminem deinceps hominum vel esse » posse, vel vivere, qui non conceptus beneficio substitisset. » Cum ergo clareat, in re quidem non magni ponderis, tamen nihil a me ita fuisse prolatum, ut illud præter impudentiam singularem quisquam possit arguere, inusta est nota publicæ falsitatis egentissimo omnium, qui cum vult donare quod non tenet, uno tempore pariter delinquit, et penuria juris, et ambitu largitatis. »

¹ Gen. 11, 18, 19. — ² Id. 11, 20.

AUG. Si non tu ita posuisti libri verba divini, sicut ego in illa chartula inveni; non tibi, sed ei qui sic scripsit, ignovi: cui ambo debemus ignoscere. Si autem me putas non hoc invenisse in chartula, sed tanquam hoc invenerim, ideo mendaciter illa verba posuisse, ut esset quod tribuerem quasi errori tuo; nunc tibi certe, quod tam male ac falso de me fueris opinatus, ignosco. »

V. JUL. « Postquam ergo hoc tali gravitate reprehendit, pergit ad reliqua, ac patronum suum commonet, ut his quæ sequuntur attendat. » Deus igitur¹, inquit, maris creator et fœminæ, convenientia generationibus membra formavit. « Sed hoc tantum de capite dictorum meorum inserens, prætermisissis plurimis omnino versibus, quibus novitas potissimum inculcatur animarum nihil aut carni aut semini debentium, subdit illud meum, Ita gigni corpora de corporibus ordinavit: quorum tamen efficientiæ potentia operationis intervenit, omne quod est, ea administrans virtute, qua condidit. Si igitur non nisi per sexum fœtus, non nisi per corpus sexus, non nisi per Deum corpus; quis ambigat fœcunditatem Deo jure reputari? Postquam hæc itaque de meo posuit, commendat quoniam catholice ea dicta etiam ipse fateatur. Quis non ergo putaret hominem fuisse mutatum? Verum non fit immemor sui; sed similem conditionem arbitratur pravi dogmatis et pudoris, ut etiam illud perspicuo reparetur exitio, sicut hic assiduo durescit attritu. Probat ergo sententiam meam, et ferrum præjudicii in fidem suam spontaneo defigit amplexu: sed post hæc quasi integer virium, autumat superesse quo dimicet. Sic enim sequitur: » Post hæc quæ veraciter et catholice dicta sunt, imo in divinis libris veraciter scripta, non autem ab isto catholice dicta sunt, quia non intentione catho-

¹ Verba Juliani ex August. de Nupt. lib. 2. c. 4.

lici pectoris dicta sunt; jam propter quod ea dixit, Pelagiana et Cœlestiana hæresis, incipit introduci. Namque attende quid sequitur. « Hic denuo nostra dicta subjungit¹: » Quid ergo suum diabolus cognoscit in sexibus, per quod fructum eorum jure possideat? Diversitatem? Sed hæc in corporibus est, quæ Deus fecit. Commixtionem? sed non minus benedictionis quam institutionis privilegio vindicatur. Vox enim Dei est, « Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori, » et erunt duo in carne una¹. » Vox Dei est, « Crescite, » et multiplicamini, et replete terram². » An forte ipsam fecunditatem? sed ipsa est instituti causa conjugii. « Ad quod respondit, quia nec diversitatem sexuum, nec commixtionem, nec fecunditatem diabolus cognoscat in sexibus, per quod fructum eorum jure possideat: sed his omnibus absolutis invenit quod diabolo deputeret, nostramque honestatem nomine timoris incessit, qui inter tot corporum sexuumque munera veriti simus carnis concupiscentiam nominare. Sic ergo adversum me patrono suo loquitur: » Sed iste in his omnibus noluit nominare concupiscentiam carnis, quæ non est a Patre, sed ex mundo est; cujus mundi princeps dictus est diabolus: qui eam in Domino non invenit, quia Dominus homo non per ipsam ad homines venit. Unde dicit etiam ipse, « Ecce venit princeps mundi hujus, et in me nihil » inveniet³: » nihil utique peccati, nec quod a nascente trahitur, nec quod a vivente additur. Hanc iste noluit nominare in his omnibus, quæ commemoravit, naturalibus bonis, de qua etiam nuptiæ confunduntur, quæ de his omnibus gloriantur. Nam quare illud opus conjugatorum subtrahitur et absconditur etiam oculis filio-

¹ Verba Juliani. — ² Gen. II, 24, et Matth. XIX, 5. — ³ Gen. I, 28. — ⁴ Joan. XIV, 30.

rum, nisi quia non possunt esse in laudanda commixtione sine pudenda libidine? De hac erubuerunt etiam qui primi pudenda texerunt: quæ prius pudenda non fuerunt, sed tanquam Dei opera prædicanda atque glorianda. « Egi quidem, beatissime pater Flore, in primi operis quatuor libellis causam nuptiarum, causam commixtionis, causam corporum, causam sexuum, causam operis Dei, causam postremo æstimationis Dei, quæ necessario, ut operum suorum probitate laudatur, ita eorum sauciat infamia: ac per totum scriptorum opus, nec formationi corporis aliquid diabolus addidisse nec sensui, inobumbrabilis omnino veritas approbavit: et ideo opinionem traducis de Manichæi luto haustam esse, perdoctum est. »

AUG. Quomodo egeris in illis quatuor libris tuis, et quomodo nostra responsione fueris confutatus, ut te nihil egisse clareret, qui et meos et tuos legunt, non difficulter intelligunt. Quanquam et cum tui non leguntur, sed tantummodo mei, apparet in eis vestrum hæreticum dogma destructum. Sed cum meo uni, quatuor illis tuis sic responderis, ut ejus vix partem attingeres tertiam, nullamque refelleres; tantum de illis præsumpsisti, ut contra unum alterum meum in eadem causa, istos tuos octo conscripseris, quasi me non vincendum firmamento disputationum, sed numero voluminum putaveris esse terrendum: usque adeo quippe quadrupla illa responsione nihil te profecisse sensisti, ut hæc tibi octupla necessaria videretur. Si ergo talibus incrementis loquacitas tua promovetur, quem non terreat, non veritas, sed numerositas librorum tuorum, quam computare me piget? Homo enim stupenda ubertate facundus, qui prius uni meo tuos quatuor, et alteri meo tuos octo putasti esse reddendos; quis non timeat ne forte sex libris meis am-

plius quam mille tuos reddere mediteris, si uni eorum qui prior est, jam sexdecim reddas, atque ita singulos quosque sequentium duplicato præcedente numero persequaris, ostendens nobis quam multum loquaris non intelligendo quæ loqueris?

VI. JUL. « Tamen cum hoc ibi satiatissime constet effectum, breviter licet, in præsentī quoque disputatione repetetur. Convertamur ergo ad ipsum, cujus cum eruditione decertamus. Annis nempe, a nobis recte fuisse collectum, quia si foetus nonnisi per sexum, si sexus nonnisi per corpus, si corpus nonnisi per Deum extitisset, ambigi non posset foecunditatem ad Dei opera pertinere, nihilque suum in sexibus agnoscere principem tenebrarum, propter quod fructus eorum juris sui assertione retineret; quia et diversitas pertinebat ad sexum, et commixtio ad membrorum diversitatem, et fructus foecunditatis ad Deum, qui etiam generantium fuerat institutor: ac per hoc nihil remanserat propter quod diabolo esset commixtionis adjudicanda fertilitas. Quod ergo tibi putas vel solatium vel præsidium a sermonis mei honestate conferri, quia nolui in loco carnis concupiscentiam nominare? quod etsi in omni opere silentio præterissem, nihil tamen vituperationis aut injuriæ res illa susciperet, quæ honestioribus signata nominibus vindicabatur, et clarissimis quidem intelligentiæ vocibus. Fac igitur me prudentius, quam suscepti negotii ratio petebat, tegere voluisse silentio nomen ejus rei, quam tegimus amictu: num ideo totius rationis, totius veritatis jactura faciendā est? Num ideo negotiorum arbiter intellectus jacebit, quia est aliquid, quod ut ante oculos, ita ad aures non semper docere possit adduci? Verumtamen quid deformitatis habet, carnis concupiscentiam nominare; quam et ego appellavi, cum poposcit locus; et tu licet indoma-

bilem te eam sentire confirmes, tamen crebro commemoras? »

AUG. Domabilem dico, id est, carnem, sed expugnantibus, non laudatoribus ejus.

VII. JUL. « Porro hinc post modicum¹: « Per quid igitur sunt sub diabolo parvuli, qui de corporibus nascuntur quæ fecit Deus, de commixtione sexus quem distinxit formando, sed benedicendo conjunxit, et foecunditatem inserendo multiplicavit Deus, et ipsos parvulos de materia seminis fecit Deus? Si per Deum materiam corporum, per Deum genitalia corporum, per Deum commixtionem genitalium, per Deum etiam vim seminum, per Deum quoque omnium nascentium formam atque vitam existere confiteris; quid putas remansisse, propter quod diabolo tot Dei opera transcribas? » Ergo hæresim vocas alterius disputationis corpus, cujus membra omnia recta atque catholica confiteris. »

AUG. Novatianos, Arianos, Eunomianos, aliosque nonnullos, nonne etiam cum totum Symbolum confessi fuerint, vocamus hæreticos? Ut ergo alia taceam pertinentia ad hæresim vestram; quomodo vos non vis vocemus hæreticos, qui negatis parvulos erui de potestate tenebrarum, quando transferuntur ad Christum, in quibus accepturis Spiritum sanctum tota antiquitus Ecclesia, quæ laudat nomen Domini a solis ortu usque ad occasum, exsufflat et exorcizat spiritum immundum?

VIII. JUL. « Nam post quam collectionem nostram, quæ tanta est veritate munita, ut in te tota ferretur, nec convicio eam temerare quiveris, Deo adigente laudasti, effectum tamen ejus accusas. »

AUG. Quem dicis ejus effectum, non intelligis esse vestrum defectum. Ex his enim veris quæ dicitis quasi

¹ Vide lib. 2. de Nupt. et Conc. c. 54

Catholici, non efficitur illud quo estis hæretici. Namque ut Catholici dicitis, quod per sexum sit foetus, per corpus sexus, per Deum corpus, unde foecunditas Deo jure deputatur. Sed numquid ideo non inde talis nascitur homo, qui non sit sine sorde peccati, etiamsi unius diei sit vita ejus super terram¹? Non igitur illa vera dicendo, sed hoc quod itidem verum est negando, estis hæretici. Quia utique Deus non est auctor fatuitatis, et tamen auctor est foetus, et quando nascitur fatuus. Sic intellige, si potes, innasci homini ex origine vitium, cujus non sit auctor Deus, cum creator ipsius hominis non sit nisi Deus. Memento sane exorbitasse te a tuo dogmate, quo negatis operari Deum in hominum mentibus voluntatem. Nam ego verba tua, quæ confiteor et a Catholicis dici, voluntate laudavi, quæ me tamen dicis Deo adigente laudasse. Ecce quomodo Deus in nobis operatur et velle, quod soletis et contra Apostolum vos negare.

IX. JUL. « Si igitur, inquit, non nisi per sexum foetus, non nisi per corpus sexus, non nisi per Deum corpus, quis ambigat foecunditatem Deo jure reputari? Hoc tam certum est, ut etiam tua in laudem ora concusserit. » Verum post præconium huic a te loco redditum, hæresim admones introduci, cum ea quæ subdidi, nihil aliud quam quæ præmissa fuerant, admota explanatione geminauerint. »

AUG. Numquid in his, quæ vera te dixisse concesseram², dixeras: « Quid ergo suum diabolus cognoscit in sexibus? » Hic enim coepisti introducere sensum hæresis vestræ: quasi propterea non possit diabolus aliquid suum cognoscere in sexibus, quia per creatorem Deum est corpus et sexus: cum diabolus et bonum Dei et malum

¹ Job. xiv, 4, juxta lxx. — ² Julianus apud August. lib. 2. de Nupt. cap. 4.

diaboli etiam in se ipse cognoscat, illud scilicet in sua natura, illud in vitio. Sic et in sexibus agnoscit ille quæ Dei sunt, sicut et ipsum sexum, et corpus, et spiritum: sed agnoscit et suum, quo caro concupiscit adversus spiritum: illa enim sunt a Creatore, cujus vindictam vitare non potuit; hoc vulnere quod inflixit.

X. JUL. « Aio enim: « Quid ergo suum diabolus cognoscit in sexibus, ut fructum eorum, sicut dicis, jure possideat? Diversitatem? sed hæc in corporibus est, quæ Deus fecit. Commixtionem? sed non minus benedictionis, quam institutionis privilegio vindicatur. » An forte ipsam foecunditatem? sed ipsa est instituti causa conjugii. Quid hic ergo novum fuit? quid a superiore quam probaveras conclusione dissentiens, quod post laudem vituperandum putares? Certe nihil: ac per hoc quid de tam foeda varietate colligitur? cum a me videlicet disputatio innovata non sit, a te vero sit æstimatio meorum dictorum permutata, teterrimam esse intentionem tuam, et rationem imbecillam. »

AUG. Miraris quod post laudem operum Dei, vituperavi insidiosam interrogationem tuam: interrogans quippe dixisti: « Quid igitur suum diabolus cognoscit in sexibus? » Et volens persuadere quod nihil suum cognoscat in sexibus, ea commemorasti, quæ vere ad diabolum non pertineant, diversitatem scilicet, qua foemininus a masculino diversus est sexus: et commixtionem, qua ut filii generentur, sexus uterque miscetur; et foecunditatem, qua ipsi filii generantur. Hæc omnia fatemur futura fuisse in paradiso, etiamsi nemo peccasset: sed illa ibi futura non erat, quam senserunt, quando pudenda texerunt, qui priusquam peccarent, nudi erant, et non confundebantur. Hanc tu concupiscentiam carnis, qua caro concupiscit adversus spiritum, sine qua nullus hominum

nascitur; et hanc discordiam carnis et spiritus; quam didicit catholicus doctor, Pelagii vestri tam excellenter ore laudatus⁴; per prævaricationem primi hominis in nostram vertisse naturam; hanc ergo tu quare tacuisti? qui interrogans quid suum diabolus cognoscat in sexibus, alia nominasti quæ diaboli non sunt, et hoc quod ejus est tuæ in interrogationi reddere noluisti. Hanc interrogationem tuam dolosam reprehendi; non divina opera quæ jure laudavi.

XI. JUL. « Et quod laudas catholica, pavoris tui esse, non fidei. »

AUG. Ille in laude catholica novit nostram fidem, qui per illam vestrum demonstrat et expugnat errorem.

XII. JUL. « Quod ergo laudata vituperas, non esse judicii; sed furoris. »

AUG. Non laudata vitupero: sed laudavi quæ vera dixisti; vituperavi autem quod insidiosè interrogasti, videns quid tibi respondendum esset, atque ita hoc tacens quasi non esset. Hoc utrum judicii sit, an furoris, videbis, si a furore conquieveris.

XIII. JUL. « Quo furore quidem nunquam cariturus es; nisi prius obscenorum dogma rejeceris: quia inter poenitentiae pudorem; nunquam tamen a Christianis aversatum; et argumentationis inopiam, graves perferens Symplegadas, necesse est ut bona dicta quibus obrueris, aut sequaris, aut laceres. »

AUG. Non sunt bona dicta, Julianè, negare Christum parvulis esse Jesum, aut Jesum, id est, Salvatorem ita esse parvulis confiteri, sicut universæ mortali creaturæ, unde dictum est: « Homines et jumenta salvos facies, Domine¹. » Non propterea ille veniens in similitudine carnis peccati tale nomen accepit: sed, « Vocabis, ait » Angelus, nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet

¹ Ambros. lib. 7. in Luc. xii. — ² Psal. xxxv, 7.

» populum suum a peccatis eorum¹. » Non sunt bona dicta, ab hoc populo parvulos separare; et ideo Christum dicere etiam illis esse Jesum; quia salvos eos facit, non a peccatis, sed a scabiolis eorum. Resipisce, obsecro: puto quod non ex parentibus ista credentibus natus es; et certe in Ecclesia non ista credente renatus es.

XIV. JUL. « Videamus tamen quid sententiarum mearum arripueris, quod nomine erroris incessas. » Sed iste², inquit, in his omnibus nominare noluit concupiscentiam carnis, quæ non est a Patre, sed ex mundo est; cujus mundi princeps dicitur est diabolus: qui eam in Domino non invenit; quia Dominus homo non per ipsam ad homines venit. « Dixisti certe me hæresim introducere, ad quod probandum nulla mea dicta subjungis. »

AUG. Illa dicta tua subjungo, quibus interrogasti; « Quid solum diabolus cognoscat in sexibus. » Dolosè quippe ista dicebas, quando concupiscentiam carnis; cujus plerumque motibus necesse est resistere etiam casta conjugia, videbas, et tacebas, et me interrogatione fraudulentissima, quasi nihil esset quod responderi posset; urgebas. Aut si non videbas, profecto hæresim vestram ipsa cæcitate introducebas.

XV. JUL. « Sed ais me noluisse concupiscentiam carnis nominare. Qui nolui nominare, tacui; et si tacui, nihil quod reprehenderes sum locutus: quis ergo errorem persuadet tacendo? O nova criminum et hactenus inaudita portenta! Silentio meo ait perversum dogma componi. »

AUG. Non silentio, sed dolosa interrogatione, sicut superius demonstravi. Quanquam et silentium merito reprehenditur, quando id quod dicendum fuit, ideo non dicitur, ne interrogationi responderi potuisse cernatur.

XVI. JUL. « Expendat hoc prudentia omnis, et rideat

¹ Math. 1, 21. — ² Lib. 2. de Nupt. c. 5.